

Joan Fuster
Escriptor

Orígens i casualitat de Raimon*

Ja no recordo qui va ser el primer a parlar-me'n. Potser algun dels seus companys d'estudi, potser Miquel Tarradell: no ho sé. En tot cas, sembla que a la Facultat de Lletres era notícia coneguda i admirada: «El Pele» s'havia inventat una cançó «en valencià», i una cançó, precisament, d'aquelles que l'argot expeditiu dels locutors de ràdio sol qualificar de «modernes». De moment, la cosa no passava de ser una mera curiositat simpàtica. Fins i tot podia explicar-se, una mica, pel clima que aleshores començava a crear-se a la Universitat: uns grupets, autodefinits ja com a «catalanistes», hi havien desencadenat polèmiques, preocupacions i fervors, i el problema de la llengua adquiria de sobte una vigència nova entre la inquieta població escolar. A les conferències i als col·loquis, a les modestes publicacions ciclostilades, amb què el vernacle bivaquejava extraoficialment pels claustres de l'Alma Mater valentina, s'hi unia una cançó: una cançoneta. «El Pele» l'havia cantada a uns i a altres. Ramon Pelegero —«El Pele» en abreviatura amistosa— era un estudiant que circulava per allà: un xicot no massa alt, ros, de cara afable i expressiva, vestit sempre amb una punta de pintoresc anticonvencional. Les noies se'l miraven amb ulls alhora tendres i goluts, i

tenia fama d'alegre i d'aplicat. Deien que si li posàveu una guitarra a les mans, us proferia de seguida un vast repertori de peces anglo-saxones i franceses a la moda. Això el feia oportú i desitjat per als guateques dominicals i per als mòdics tiberis dels condeixebles. Quan repetia «Les fulles mortes», les senyorettes presents se sentien làngüides i humides. Un dia, però, cantà una cançó seva, original, i en català. Els auditoris van quedar lleugerament desconcertats. Més o menys, aquesta era la informació que me n'arribava.

Un temps després, Miquel Tarradell em completava la referència. Tarradell és un home àgil i agut, que sap molta Arqueologia —per això n'és catedràtic—, però que també fa versos, entén de jazz, s'agrada dels deliciosos compositors italians del XVII, i sempre té alguna xafarderia intel·lectual divertida per contar-vos. D'ençà que els Tarradell són a València —ell, Matilde, i les criatures, tan espavilades—, hi he tingut una relació assídua i cordial. Amb el seu accent de la Barceloneta, ja ben matisat per una llarga convivència valenciana, Miquel em va dir: «Escolta, és un tipus que val molt, i la cançó no està gens malament». Pelegero s'aguantava, en aquella època, a base d'una beca de magra entitat econòmica, i els Tarradell el convidaven de tant en tant a dinar o a sopar a casa seva per fer-li més fàcil la manutenció. En una d'aquestes ocasions li havien sentit «Al vent». L'opinió de l'arqueòleg, i no per ser arqueòleg, és clar, em mereixia un alt respecte. De fet, els meus contactes amb el món de la «cançó moderna» no havien estat mai gaire íntims. Com tothom que va alguna vegada al cine i que té un

* Aquest escrit és el primer capítol de la biografia-assaig de Joan Fuster, *Raimon*. Barcelona: Editorial Alcides, 1964 (Col·lecció Biografies populars: 16). Hem transcrit, però, el text reproduït al llibre *Raimon*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1988, doncs és la versió íntegra, amb tots els fragments prohibits per la censura franquista vint-i-quatre anys abans.

La Fundació Josep Irla agraeix a Josep Palàncios l'autorització desinteressada de la publicació del present article.

«El Pele»: un estudiant de Filosofia i Lletres abocat a llicenciar-se en Històriques amb una correcta puntualitat acadèmica, i que, mentrestant, cantava cançons per gust i per 40 duros miserables

aparell de ràdio en el seu domicili, m'he vist impregnat *velis nolis* amb les melodies successivament posades en voga per la popularitat específica del ram: a part d'això, només uns quants discos de Brassens, de la Patachou, de Brel, de Ferré, de la Greco, escoltats amb una atenció més aviat literària i per passar l'estona, constituïen tot el meu bagatge de coneixements sobre el particular. Però, amb «el Pele» es plantejava una qüestió ben distinta: la idiomàtica. ¿I per què no? M'hi vaig interessar.

Feia uns anys que, amb Vicent Ventura, organitzàvem uns concursos literaris residenciats al bar Casa Pedro, el propietari del qual, Xavier Marco, gran amic nostre, es resignava a patrocinar. Casa Pedro era, llavors, un local molt acreditat: per a nosaltres era, sobretot, el negoci de Xavier, i hi acudíem a beure i a fer tertúlia amb una freqüència impenitent. Els concursos havien estat una argücia de Ventura per adornar la casa amb una certa dignitat publicitària. Cada any hi celebràvem una petita festa de concessió de premis: l'àpat de rigor, uns pocs milers de pessetes per als poetes o els prosistes aspirants, una nit de moderada eufòria alcohòlica. Vam aprofitar-ho, doncs, per escoltar-nos «el Pele». Ell animaria, amb quatre crits i les corresponents rascades de guitar-

ra, la pausa entre el sopar i la promulgació del veredict. Si no m'enganyo, Xavier li va pagar trenta o quaranta duros per l'actuació, i cal afegir que al cantant, en aquelles circumstàncies, la quantitat va semblar-li astronòmica: mai no havia guanyat tants diners amb tan poc de temps ni amb menys esforç. La sessió, a Casa Pedro, va transcórrer amb la més absoluta placidesa: conso-me, lluç i pollastre, i ja està dit tot —la més pura tradició gastronòmica dels premis literaris de província. Probablement, el jurat vam premiar uns sonets o una novel·la curta que ni tan sols han estat publicats. Però «el Pele» hi va cantar. Cantà «Les fulles mortes» i coses per l'estil. I «Al vent». M'obligaren a pronunciar unes paraules de preparació, i em vaig escudar en les vaguetats escaients: que si la llengua, que si el país, que si la joventut, que si etcètera. La clientela —gent que no s'esperava aquella homilia— em mirava i i m'atonia tota sorpresa: la seva perplexitat encara hauria estat més gran si hagués sabut que jo *tampoc* no havia sentit mai la cançó objecte del ditirambe. Ramon Pelegero ens canta «Al vent».

Era, sens dubte, la primera vegada que Raimon cantava al públic en una prefiguració de Raimon. Ni ell ni ningú dels que hi érem no ho hauríem pogut

imaginar, naturalment. Per molta fantasia que hi haguéssim posat, i no n'hivam posar gens, no hauríem arribat a veure-hi res més que «el Pele»: un estudiant de Filosofia i Lletres abocat a llicenciar-se en Històriques amb una correcta puntualitat acadèmica, i que, mentrestant, cantava cançons per gust i per quaranta duros miserables. Una excepció a consignar, tanmateix: Eliseu Climent. Climent era, i és, un personatge calculador i incansable, que se les pensa totes i en fa moltes. Estudiava Dret amb una vocació bastant borrosa, i més que no a les assignatures, aplicava habilitat i tossuderia a aconseguir que els seus coetanis d'aula fossin sensibles i decidits de cara a certs problemes civils. Utilitzo eufemismes, és clar. Moltes maniobres i excitacions positives que ajudaren a despertar la Universitat del seu temps, tenien origen en l'Eliseu. Quan Pelegero cantava «Al vent» en Casa Pedro, Climent ja havia endevinat que *allò* podia ser jugat com un factor d'importància amb vistes a propòsits més ambiciosos. En realitat, ell seria l'instigador tenaç i estratègic que, més tard, impulsaria «el Pele» a convertir-se en Raimon: fins i tot el va batejar, perquè la idea del nom Raimon fou seva. No m'hi vaig fixar, però estic segur que, aquella nit, observant les re-

«El Pele» s'havia inventat una cançó «en valencià»,
i una cançó, precisament, d'aquelles que l'argot expeditiu
dels locutors de ràdio sol qualificar de «modernes»

accions dels oients, la mirada d'Eliseu Climent devia brillar amb una anticipada satisfacció maquiavèl·lica: en silenci, maquinava.

Ingenu i retòric, jo havia anunciat la cançó en termes efusius. Ara: «Al vent» em deixa parat. Era una cançó amb nervi i amb gràcia: estava bé. Tenia raó Taradell. Insisteixo en la meua total manca d'autoritat respecte a la matèria. És possible que un tècnic opini el contrari i consideri que «Al vent» no té, dins el seu gènere, cap valor. De tota manera, nosaltres acabàvem de descobrir-li dues virtuts incontrovertibles —a escala local, si voleu—, que l'èxit posterior, un èxit ràpid i extens, ha corroborat: d'una banda, el traç enèrgic i net de la música, que si evocava els *rockers* a l'ús, també tenia un aire personal ben marcat; de l'altra, la lletra, uns versets rudimentaris i innocents, però que pugnaven per dir alguna cosa i que escapaven a la fatigada trivialitat característica dels *pops songster*. I «en valencià»! Feia bonic, i il·lusionava. Una cançoneta no era res, i un cantant aficionat, menys encara. O sí? «El Pele» i «Al vent», abruptament revelats, obrien una porta a l'esperança. Per a la llengua. Si hagués cantat, si cantés en un altre idioma, en qualsevol idioma establert i normal, un cantant com Ramon Pelegero seria pro-

bablement un fenomen de *music-hall* més o menys aparatós o digne, però no més un episodi del món de l'espectacle. Entre nosaltres, en canvi, podia esdevenir un ressort d'eficàcies ben distintes. Confesso amb la major humilitat que, en la festa de Casa Pedro, encara no ho vaig veure clar. Certament, «aquell vespre pensàrem que havíem guanyat una petita batalla». «Petita», però. Com en guanyem una cada cop que es publica un bon llibre de poemes, una monografia solvent, una narració discreta: victòries «de cultura». En el cas de «el Pele» n'obteníem una altra de més profunda: de poble. No ho sabíem, i aquell noi de la guitarra equivalia a un do providencial, a una xamba generosa, a haver tret la rifa. Per a la llengua.

Uns mesos després, exactament el 21 d'octubre del 1962, es celebrava a Castelló de la Plana el III Aplec de la Joventut del País Valencià. En aquests anys de tènica indolència col·lectiva, els «aplec de la Joventut», modestíssims, han suposat, al sud de l'Ebre, l'única manifestació espontània i natural d'efervescència comunitària que els historiadors de demà podran registrar. El darrer «aplec» s'intentava a Bocairent, en la tardor del 63, però la guàrdia civil va interceptar-lo. Ben mirat, al País Valencià, els únics que han domi-

Castelló de la Plana, 21 d'octubre de 1962. III Aplec de la Joventut del País Valencià.

Davant de l'Església de la Santíssima Trinitat, d'esquerra a dreta; drets: Delfi Abella, Remei Margarit, Lluís Serrahima, Francesc Pi de la Serra i Joan Francesc Mira; asseguts:

Josep Maria Espinàs, Joan Fuster i Raimon.

CASA JOAN FUSTER. ARXIU FOTOGRÀFIC

[Climent] seria l'instigador tenaç i estratègic que, més tard, impulsaria «el Pele» a convertir-se en Raimon: fins i tot el va batejar, perquè la idea del nom Raimon fou seva

nat l'art de muntar «aplec» han estat els carlins. Els joves que s'erigien en Joventut del País Valencià no hi tenien tanta experiència, i els programes que projectaven eren massa complicats perquè arribessin a resultar practicables i estimulants. A Lliria, per exemple, on es van concentrar l'any 60, hi hagué, com a número viu i preciós, una visita a les ruïnes d'un poblat ibèric... Però sempre hi feien un dinar amb discursos abrandats i professions de fe patriòtica, i això ho salvava tot. A Castelló de la Plana, l'«aplec» tenia puntualitzada una sèrie d'actes molt contradictoris i dispersos. Un d'ells, tanmateix, estava destinat a precipitar l'aparició de Raimon. Els organitzadors, amb una gran perspicàcia, havien fet baixar de Barcelona la colla de Els Setze Jutges: amb els barcelonins i amb Pelegero volien oferir una audició de «música moderna», convençuts que la feligresia de l'«aplec» ho rebria amb entusiasme. Sense premeditar-la, doncs, es presentava l'ocasió d'establir contacte amb els promotors d'allò que ja en deien la Nova Cançó catalana.

Els Setze Jutges, com a tals Setze Jutges, ens eren desconeguts encara: ningú de nosaltres no els havia sentit cantar mai. Tot el que en sabíem, venia d'alguns breus reportatges llegits a la

premsa del Principat. I quan començà a fer les seves cançons, «el Pele» ignorava que a Barcelona existís una gent embarcada en provatures semblants. Tampoc ells, els Jutges, no tenien ni idea de Ramon Pelegero. La cita de Castelló, en conseqüència, prometia sorpreses. I les sorpreses van produir-se. No tant en públic com en privat, per cert. Perquè a última hora, com que s'embolicaren les coses i no quedava temps per a més, solament van cantar-hi Remei Margarit, Josep M. Espinàs i Delfí Abella, i, damunt, van cantar-hi poc. Per tant, optarem per continuar el recital al marge de l'«aplec». Costà una mica d'aconseguir que Ferran Sanchis, l'amfitrió castellanenc, ens descobrís una taverna adequada: Sanchis és un home morigerat, i no està massa al corrent de la topografia enològica de la seva ciutat. Però la taverna que ens trobà era esplèndida: un cau fosc i tronat, amb taules de pedra i les parets poblades de calendaris d'un *pompier* espantós. No hi havia sinó un parell de consumidors taciturns, que no aparentaren estranyar-se de la nostra irrupció; de tant en tant, hi entrava alguna veïna a comprar gasosa o el litre de vi familiar. Demanàrem unes ampolles «de la casa» i unes racions d'olives i de cacauet. Els «artistes» van treure les guitarres, i mentre els altres

beviem i rosegàvem, van obsequiar-nos amb una completa antologia de la seva producció.

S'alternaven. De primer, era l'Espinàs, el novel·lista, entre pipa i pipa, amb el seu aspecte de col·legial estudiós, i aquell nas menut, de punta indecorosament arromangada. Després, el doctor Abella, circumspecte, de faccions severes, que canta com si diagnosticués. O la Remei Margarit: fa la impressió d'una nena de quinze anys, i us diuen que és una fecunda mare de família i tota una dona de sa casa. Francesc Pi de la Serra, que ja s'havia deixat créixer la barba com per figurar en el Sanedrí de la *Passió* d'Esparreguera, també hi va dir la seva. I hi tornaven. Lluís Serrahima portava un cartipàs amb les lletres, i em feia seguir el text de les cançons. En cantaren moltes. Cantaren la «Lletania» i tot, la famosa i clandestina «Lletania», tan mordaç. Vam poder fer-nos càrrec de què era «la nova cançó catalana» en la seva faceta més significativa. Ells, pel seu compte, van poder «descobrir». Ramon Pelegero. «El Pele» cantà les inevitables «Feuilles mortes», però cantà, i més d'una vegada, «Al vent», i «Som», i «La pedra». El contrast saltava a la vista. Els barcelonins cantaven un tipus de cançó d'ascendència francesa, de melodia tènue, acos-

Una cançoneta no era res, i un cantant aficionat, menys encara. O sí? «El Pele» i «Al vent», abruptament revelats, obrien una porta a l'esperança. Per a la llengua

tant-se —per dir-ho així— al recitatiu, i amb temes concrets, sovint sarcàstics, d'un realisme bon jan, fill d'una espessa tradició literària local, on detectaríeu reminiscències —involuntàries— de Carner i de l'Emili Vilanova, de Rusinyol i del pitjor López-Picó. Pelegero era una cosa molt distinta: crits i melismes arrossegats, paraules abstractes, passió rústica —gairebé rural— passada per tamisos internacionals ben evidents. La diferència insinuava la complementarietat. A la Nova Cançó «el Pele» aportava brio, candor, vivacitat...

Els Jutges que van venir a Castelló se n'entornaren enlluernats. El que ells es proposaven, que podria definir-se amb la fórmula «la cançó intel·ligent», adquiria, amb la incorporació de Pelegero, un matís compensador. «Classe mitja» (Margarit) i «Sóc un burgès» (Porter). «L'agenda» (Espinàs) i «Cap al futbol» (Abella) —faig al·lusions típiques— són cançons d'una subtil i estabilitzada ironia, bones o dolentes, però indiscutiblement «intel·ligents», sempre dins una línia de serena mesura. «El Pele», per contra, no es decantava per la «mesura»: sense abandonar el to «intel·ligent» —lletra i música—, s'expressava amb una palpitació rupestre, violenta, tumultuosa, o amb serpentina capcioses, com en «Som», i això era

el que hi faltava. En arribar a Barcelona, Els Setze Jutges van ser els primers propagandistes de Raimon: de Raimon que encara no es deia Raimon. Calia dur «el Pele» allà, i encarar-lo amb el públic incipient de la Nova Cançó: seria la pedra de toc de les seves possibilitats —de les «seves» i de moltes altres possibilitats—. El «cap de pont» restava constituït: els mateixos Setze Jutges. Si la meua memòria fos més fidel, ara podria precisar totes les incidències del tràmit. No puc fer-ho. El cas és que ho vam arreglar —era una obscura qüestió de pessetes. I en desembre de 1962, Raimon s'estrenava a Barcelona.

Vam aprofitar l'avinentesa d'haver de pujar-hi jo per motius ineludibles: m'havien fet, per tercera vegada, secretari del Jurat del Premi Sant Jordi, i les deliberacions s'esqueien els dies anteriors a Santa Llúcia. El tracte era que jo —pobre de mi!— pagaria els viatges, anada i tornada, del noi, i que ells, Els Setze Jutges o el dimoni, es comprometien a allotjar-lo i alimentar-lo durant uns quants dies; a canvi, «el Pele» es presentaria, on fos amb les seves cançons: amb les seves tres úniques cançons. A l'estació del Passeig de Gràcia m'esperava, com sempre, Joaquim Maluquer: aquell dia hi havia, també, Josep Espar i Josep M. Massip,

que s'emportaren «el Pele» i se l'administraren com van voler. El dia 13, a l'hotel Colon, després de concedits els premis literaris de ritual hi hagué un conat de «guitarrada»: els empleats de l'establiment, amb molt bon sentit, van tallar-lo d'una, ja que l'expectació de la concurrència podia haver-los prolongat abusivament la jornada de treball. Ens haguérem de refugiar a la pelleteria Siberia, de l'Espar: van prodigar-se les cançons, i «el Pele» donà a conèixer les seves. Dos dies després, el 15, al Fòrum Vergés —en una sessió en què, entre altres, intervenien Salvador Escamilla i Grau Carol amb «barcaroles» de pel·lícula— Pelegero cantava ja des d'un escenari. Hi vaig fer tard, i em vaig perdre la millor part de la funció, l'única que en cert sentit valia la pena de presenciar: la durada de les ovacions. Però encara vaig ser a temps de sentir-ne els comentaris: unànimes, traduïen una meravellosa estupefacció. El «valencianet» —amb el diminutiu barceloninament endanyat de reticència— havia dominat la situació: «es feia l'amo», que diem per ací. I el fet, donat el nombre i l'índole del públic, tenia un alt valor indiciari: prenciava una adhesió de multituds. Jo vaig obrir uns ulls com unes taronges, i passeu-me l'idiotisme. O senzillament:

Crits i melismes arrossegats, paraules abstractes, passió rústica —gairebé rural— [...] La diferència insinuava la complementarietat. A la Nova Cançó «el Pele» aportava brio, candor, vivacitat...

vaig obrir els ulls. Raimon, com havia previst Eliseu Climent, era un ressort poderós, i ja en tenia proves.

Perquè, aquell dia, al Fòrum Vergés, Ramon Pelegero fou engegat com Raimon. Un pseudònim superflu: tant se val fer-se dir això o allò en aquest país, quan un dóna la cara. El país és petit, i les dissimulacions no poden durar gaire. Per aleshores, «el Pele», davant la imminència de la seva llicenciatura, i fabulant tesis doctorals de restringida erudició, creia que estava obligat a separar les dues «carreres» que se li brindaven: Raimon cantaria, poc o molt, i Ramon Pelegero Sanchis entraria en els escalafons de la ciència històrica i de les càtedres d'Institut o —qui sap!— d'Universitat. De més a més, Pelegero és un cognom tradicionalment pronunciat a la castellana: amb un «ge» com si tractéssiu d'expulsar un gargall. Ho trobàvem una paradoxa fonètica ben poc oportuna. Raimon, per tant, era una solució. Per al meu gust, peca d'un expressiu aire «almogàver»: l'arcaisme —Raimon és una forma medieval de Ramon— sona ingratement a englantina, a «esperit de Renaixença», a èmfasi «nostrat». D'altra banda, hi havia el perill que les persones despistades, induïdes pel nomenclàtor nord-americà predominant en la «música moderna»,

trabuquessin l'accent, i de Raimon fessin Ràimon... Foren uns escrúpols ximples. Com que, en definitiva, tot és una qüestió de costum, ens hi hem acostumat, i avui, al cap d'un any de llençat, el nom de taules de «el Pele» resulta ja perfectament habitual, i, contra els meus temors, ningú no hi ha sabut veure el menor rastre d'olor a naftalina de Jocs Florals. No serà necessari d'aclarir que, a hores d'ara, la pretensió primitiva del pseudònim ha quedat oblidada. Pelegero no tracta d'«amagar-se» darrera el Raimon que difonen els cartells i les jaquetes dels discos; l'incògnit era impossible en el seu cas. La popularitat ho decidia. I també la popularitat agràia el nom fàcil i concís. Ramon Pelegero Sanchis es diu Raimon des de finals del 62, i probablement per sempre més.

L'impacte a Barcelona va ser ferm, voluminós. La clamorosa acollida que va tenir en el teatre de les Congregacions Marianes el 15 de desembre, es reproduïa l'endemà a Sant Boi. L'ambient era propici: els pacífics *fans* de la Nova Cançó hi responien. Però un diumenge del febrer següent, el Palau dels Esports, en un festival benèfic on també actuava Gilbert Bécaud, Raimon rebia una nova confirmació, i aquesta vegada emanava d'un públic indiscriminat, heterogeni, vast, encara no penetrat

per la Nova Cançó. Les certificacions s'acumulaven. Els d'Edigsa —Josep Espar, Josep M. Macip, Ermengol Passola— s'afanyaren a planejar un disc. Raimon hagué de fabricar a corre-cuita una quarta cançó —«A colps»— per fer possible una placa petita, de quaranta-cinc revolucions, que va ser gravada sota la vigilància d'Enric Gispert. Les vendes del disc esdevingueren tan cabaloses i fulminants, que Edigsa arribà a pressentir-se horitzons de negoci esplendorós. Sense gairebé gens de publicitat, les cançons de Raimon —«Raimon canta les seves cançons (I)»— s'escampaven fluidament. El triomf, al Principat, era rotund. Al País Valencià només n'arribaven les ressonàncies. Però eren prou fortes com per somoure'n l'apatia. Tot i que la predisposició de la gent distava molt de ser atenta o interessada, el disc també va ser ben rebut. Al cap de quatre dies era un dels més sol·licitats a les emissores locals. De moment, però, i per fosques motivacions anecdòtiques, la presència de Raimon davant del públic de València va ser restringida o bloquejada. Hagueren de passar uns mesos abans que hi poguéssiu actuar com a Barcelona: *coram populo*. Fou el 29 de desembre de 1963, al Teatre Principal —el Liceu de la localitat— que Pelegero canta

Els Setze Jutges van ser els primers propagandistes de Raimon: de Raimon que encara no es deia Raimon. Calia dur «el Pele» allà [Barcelona], i encarar-lo amb el públic incipient de la Nova Cançó

per als seus paisans, a taquilla oberta i amb anuncis francs. L'excusa era un «homenatge»: «Homenatge a Raimon», deien els cartells. La tardança va tenir el seu premi: no podia haver-s'hi concentrat més gent, ni més fervor, ni més resolució. Quan atacava l'última estrofa de «Diguem no!» —«Hem vist tancats a la presó...»—, no el van deixar acabar: la fúria dels aplaudiments, torrencial i desafiadora, demostrava que també ací havia estat «esperat». I potser ací més que enlloc. ◀

